

Усесвітній День Гідності в Україні

НАЙМАСШТАБНІШИЙ
У ЄВРОПІ

До свята Дня Гідності та Свободи –
21 листопада 2018 р.

Посібник для волонтерської курації

Ініціатор події в Україні

Під патронатом

Уповноважений Президента
з прав дитини

Підтримують

MINISTRY OF
FOREIGN AFFAIRS
OF DENMARK
Danida

GLOBALDIGNITY.ORG

Мета цього посібника¹ – коротко познайомити Вас, куратора / кураторку, з проектом Усесвітнього Дня Гідності², Вашими функціями й обов'язками. Він також дає можливість дізнатися передісторію створення ініціативи та надає важливу інформацію про концепцію гідності та про організацію проекту.

Усесвітній День Гідності – це захід, що об'єднує всіх, хто поділяють і підтримують ідею Гідності, тому він може бути організованим у закладах освіти чи інших організаціях різних типів і форм власності. У посібнику використовуються терміни, прийнятні для школи, оскільки передусім цей захід проводиться в школах, його також можна застосувати під час організації Дня Гідності для інших аудиторій.

У 2018 році Усесвітній День Гідності проводиться в Україні вже вчетверте і відбудеться протягом символічного проміжку часу – з 21 листопада (День Гідності та Свободи України) до 9 грудня (Міжнародний день боротьби з корупцією). Докладніше – в інформповідомленні за посиланням <http://bit.ly/gdignityukraine2018>.

Закликаємо також додавати до події компонент **«Гідність у дії!»**, який забезпечують партнери події цього року:

- антикорупційний урок від **ПРООН** в Україні, який допоможе зрозуміти, чому корупція – це негідні вчинки та як можна її протидіяти;
- марафон написання листів від **Amnesty International Україна** на підтримку громадських активісток і активістів з Венесуели, Киргизстану, окупованого Криму, Кенії;
- анонси книжок і прочитання історій про видатних українок від **Представництва в Україні Фонду імені Гайнріха Бьоля** для посилення ролі жінок в суспільстві;
- набір інструментів від **USC Shoah** і **Zachor Foundations**, який навчить використовувати свідчення усної історії у висвітленні тем Голокосту й Голодомору;
- відео для дітей та рекомендації для батьків від **Офісу Уповноваженого Президента України з прав дитини**, що допоможуть захистити молодь від небезпеки в інтернеті.

Ми високо цінуємо Вашу участь у проведенні Всесвітнього Дня Гідності, адже Ваш внесок вплине на молодь, яка бере участь у проекті. Сподіваємося, що для Вас він також матиме значення.

Успіхів!

¹ Цей посібник є українським перекладом офіційного документа «Teaching Tools» (www.globaldignity.org). Переклад здійснено на волонтерських засадах, із увагою до гендерночутливого письма, а також доповнено програмовим компонентом від партнерського кола Усесвітнього Дня гідності в Україні.

² Відповідно до правил милозвучності Українського правопису (§ 11) залежно від попереднього звука пишеться *усесвітній* (після попереднього приголосного) або *всесвітній* (після попереднього голосного).

Зміст

I. Визначення термінів	4
II. Усесвітній День Гідності	4
III. Принципи Гідності	4
IV. План курсу	4
Цілі	5
Структура	5
<i>Вступна загальна зустріч – 30 хвилин</i>	<i>7</i>
<i>Обговорення в класах – 90 хвилин.....</i>	<i>9</i>
<i>Історії про гідність на загальній зустрічі – 30 хвилин.....</i>	<i>12</i>
Додаток 1. Практичні механізми	13
Практичні завдання і підготовка	13
Наші очікування	13
Додаток 2. Додаткова інформація для куратора/-ки	14
Правила проведення сесії в класі	14
Залучайте кожного/-у до участі в проекті.....	14
«А якщо?».....	15
Додаток 3. Історії про гідність	19
Додаток 4. Про гідність.....	22

I. Визначення термінів

Старша кураторка / старший куратор – представниця/-ник ідеї Всесвітньої Гідності, особа, яка очолює діяльність на загальних зустрічах і веде церемонію. Може також проводити сесії для класу/групи.

Куратор/-ка – волонтер/-ка, особа, яка проводить сесії в класах / групах.

Координатор/-ка від школи – особа, яка відповідає за практичне здійснення заходу Усесвітнього Дня Гідності в школі. Це може бути директор/-ка школи, хтось із заступників чи вчительства.

II. Усесвітній День Гідності

Усесвітній День Гідності – це міжнародний день гідності, що проводиться щороку в усьому світі восени. Дні Гідності організовуються в школах і є навчальним курсом, що складається з низки вправ і обговорень з теми гідності, на яких учні й учениці з'ясовують, яке значення для них має ця категорія й розповідають історії про гідність із власного досвіду.

III. Принципи Гідності

Перше, що потрібно зробити, це погодитися з такими Принципами Гідності:

1. Кожна людина має право на гідне життя.
2. Гідне життя означає можливість реалізувати свій потенціал, що має підкріплюватися гідною медичною допомогою, освітою, заробітком і почуттям безпеки.
3. Гідність означає свободу вибору й дій і повагу до цих прав.
4. У своїх діях ми повинні керуватися почуттям власної гідності.
5. Перш за все, наша гідність взаємопов'язана з гідністю інших людей.

IV. План курсу

День Гідності на добровільній основі проводиться кураторами й кураторками, які організовують діяльність в рамках спільних занять так званих загальних зустрічей та занять у класах. Але вся підготовча робота, планування й безпосереднє проведення заходу здійснюються в тісній співпраці з директором/-кою школи і вчителями/-ками. Як один із варіантів, навчальний семінар у класі може проводити вчитель/-ка.

Проведення Дня Гідності в основному націлене на старшокласників і старшокласниць загальноосвітньої середньої школи, але освітяни успішно використовували усі матеріали (деякі з певною адаптацією до віку) і для організації події у молодших і середніх класах. Цей посібник написаний для шкіл, але День Гідності можна проводити і для іншої аудиторії. Існує кілька варіантів структури курсу про гідність, щороку

пропонується оновлений партнерський компонент, який можна використовувати повністю чи частково, як конструктор, проте нижче представлено поетапне керівництво, ефективність якого підтверджена.

Ви, звичайно, можете вибрати що-небудь відмінне від цього, але важливо, щоб види діяльності, як і раніше, були пронизані духом Принципів Гідності.

Цілі

Цілі Дня Гідності такі:

- учні й учениці дізнаються про значення гідності в їхньому житті й житті інших людей;
- учні й учениці навчаться висловлювати свої думки про те, яку роль відіграє гідність у їхньому житті;
- учні й учениці дізнаються, як, поважаючи інших людей, можна здобути повагу до себе;
- учні й учениці спланують, що їм варто зробити протягом наступного року для підвищення почуття власної гідності й поваги до інших людей.

Структура

Курс складається з трьох основних частин:

<p>1. Вступна загальна зустріч</p> <p>30 хвилин</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Координатор/-ка від школи (вишу) відкриває захід - Старший/-а куратор/-ка презентує День Гідності й принципи гідності - Демонструються відео про День гідності https://youtu.be/tRwrENSulD4, звернення міністерки Лілії Гриневич https://youtu.be/lu7yi6HvdzE (2017) та телеведучої 1+1 Наталії Мосейчук https://youtu.be/YJaK3DTnLIY - Учні/-иці й запрошені волонтери/-ки школи розповідають історії про гідність 	<p>3 хвилини</p> <p>5 хвилин</p> <p>7 хвилини</p> <p>10 хвилин</p>
<p>2. Обговорення в класах</p> <p>90 хвилин</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Куратор/-ка представляє себе і курс, роздає путівники - Крок 1. ГІДНІСТЬ НА ПЕРШИЙ ПОГЛЯД <ul style="list-style-type: none"> ► учні/-иці (студенти/-ки) визначають поняття гідності власними словами - Крок 2. ГІДНІСТЬ У ДІІ! ► учні/-иці (студенти/-ки) поглиблюють розуміння гідності на практичних ситуаціях, приготованих 	<p>5 хвилин</p> <p>15 хвилин</p> <p>30 хвилин</p>

	<p>партнерськими організаціями:</p> <ul style="list-style-type: none"> о М. Кулеба і Н. Мосейчук про гідність у щоденних вчинках о ПРООН про запобігання корупції о Amnesty International про захист прав людей у всьому світі о Пр-во Фонду ім. Гайнріха Бьолля про роль жінок у суспільстві о USC Shoah і Zachor Foundation про уроки Голодомору і Голокосту о Офіс Уповноваженого Президента України з прав дитини про кібер-булінг <p>- Крок 3. ГІДНІСТЬ У МОЇЙ ІСТОРИЇ ▶ учні й учениці (студенти та студентки) розповідають одне одному історії про гідність</p> <p>- Крок 4. МОЄ ГІДНЕ МАЙБУТНЄ ▶ учні/-иці (студенти/-ки) пишуть собі листа в майбутнє</p>	<p>20 хвилин</p> <p>15 хвилин</p>
<p>3. Розповіді про гідність на заключній загальній зустрічі</p> <p>30 хвилин</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Виступ старшої кураторки / старшого куратора - Обрані учні/-иці презентують їхні історії про гідність для інших - Заключний виступ координатора/-ки від школи (виша), висловлюється вдячність партнерам заходу 	<p>2 хвилини</p> <p>25 хвилин</p> <p>3 хвилини</p>

Захід, присвячений Дню Гідності, має найбільший успіх, якщо в ньому бере участь уся школа, якщо педагоги готові вкладати в це свої сили до і після заходу, і якщо учнівство підготовлене до цього заходу.

Перевагою є, якщо учні й учениці заздалегідь ознайомлені з п'ятьма Принципами Гідності (їх можна написати на дошці, роздрукувати й повісити навидності та оприлюднити в будь-який інший спосіб) та рамковою програмою заходу. Важливо створити атмосферу довіри, яка б надихала учнівство відкритися й поділитися своїм досвідом, що їм деколи не дуже легко зробити. Школа повинна бути готова надати додаткову підтримку всім учням і ученицям, хто цього потребуватиме. Історії, які мають особистий характер і можуть зачіпати почуття людини, не підходять для того, щоб їх представляли на заключній загальній зустрічі.

Вступна загальна зустріч – 30 хвилин

Підготовка:

- Зал повинен бути настільки великим, щоб міг умістити всіх, хто братимуть участь, – учнів і учениць, педагогів, кураторів і кураторок для загальної зустрічі. Така загальна зустріч надзвичайно важлива.
- Повинна бути проведена перевірка роботи технічного обладнання (мікрофонів, звукового обладнання, відеопроєктора, якщо є необхідність його використання).
- Учні й учениці повинні знати, у якій вони групі, куратори й кураторки, педагоги мають знаходитися там, де їх добре видно, щоб усі могли швидко перейти до своїх класів.
- Інші куратори й кураторки мають стояти вздовж стін залу так, щоб учні й учениці могли легко їх бачити.

Діяльність:

- Координатор/-ка від школи відкриває захід, запрошуючи всіх і пояснюючи, чому школа бере участь у Всесвітньому Дні Гідності. На цьому етапі гарною ідеєю є звернутися до відповідних шкільних предметів і діяльності, яку проводить школа (програми проти знущань, програми включення, проекти солідарності, школи-побратими тощо).

3 хвилини

- Старший/-а куратор/-ка пояснює, що таке День Гідності, представляє інших кураторів/кураторок і говорить про концепцію гідності. Доповідь має містити таку інформацію:
 - гідність є внутрішньою людською цінністю кожної людини;
 - ми повинні підвищувати нашу власну гідність, а інші люди – через наш вибір і нашу діяльність;
 - у нашому суспільстві необхідно більше говорити про гідність, а також потрібно більше активних дій.

5 хвилин

- Показ 5-хвилинного промо-ролика: <https://youtu.be/tRwrENsulD4>

Показ 2-хвилинного відеозвернення міністерки освіти і науки України Л.М. Гриневич: <https://youtu.be/lu7yi6HvdzE> (2017) та/або відеозвернення телеведучої 1+1 Наталії Мосейчук <https://youtu.be/YJaK3DTnLIY>

7 хвилин

- Учень чи учениця школи розповідає історію про гідність, підготовлену раніше. Це має розставити правильні акценти в концепції гідності й надихнути інших на обговорення в класах. Також для розповіді історій можна запрошувати цікавих людей.

10 хвилин

- Старший/-а куратор/-ка підсумовує сесію, дякуючи учням і ученицям, а також зауважуючи, що всі вони мають повернутися в зал на загальну зустріч знову.

Він/вона стисло пояснює, що має відбуватися в класах і на заключній загальній зустрічі.

2 хвилини

NB: учням і ученицям дається 10 хвилин, щоб вийти із загальної зустрічі й дійти до своєї класної кімнати, врахуйте це під час планування програми.

Обговорення в класах – 90 хвилин

Підготовка:

- Необхідно перевірити роботу технічного обладнання (мікрофонів, звукового обладнання, також відеопроєктора – якщо є необхідність його використання).
- Усі класні кімнати повинні мати дошку або фліпчарт.
- Учасникам/-цям знадобляться ручки й папір / Путівник Усесвітнім Днем Гідності 2018 <http://bit.ly/bookgdignityukraine2018>.
- У класній кімнаті повинна бути коробка, до якої учні й учениці складуть написані ними листи у майбутнє.
- Добре було б, щоб у класній кімнаті висів плакат «Принципи Гідності» й буде ідеально, якщо учнівство буде ознайомлене з ним до Дня Гідності. Для більшого успіху заходу так само було б добре, щоб діти заздалегідь продумали приклади зі свого досвіду чи відомі їм історії, які б проілюстрували, що значить для них гідність.
- Столи в класній кімнаті бажано поставити таким чином, щоб учні й учениці могли працювати групами по 4-6 осіб.
- Ви обов'язково повинні перебувати в тісному співробітництві з учителем/-кою – один/-на з вас може робити нотатки на дошці, поки інший/-а веде дискусію. Під час групового обговорення обоє повинні ходити по класу. Пам'ятайте, що вчитель/-ка добре знає дітей, якщо хтось із них потребуватиме особливої уваги або додаткової участі під час обговорення.

Діяльність:

- На початку слід коротко **представитися** і сказати, чому Ви тут, якщо хочете розповісти історію про гідність із власного життя. Історія добре спрацьовує, якщо почати її з розповіді про власне падіння, а потім перейти до опису, як вдалося це подолати, самостійно чи з допомогою інших людей, повернутися до історії знову таким чином, щоб результат був досвідом гідності. Важливо створити правильну атмосферу, щоб оповідь була короткою.

5 хвилин

- Попросити учнів і учениць **дати визначення гідності власними словами** (для цього можна використати набір метафоричних світлин). Дозволити їм подискутувати про цей термін у групах по 4-6 осіб протягом 5 хвилин, перш ніж продовжити обговорення з усім класом. Запишіть варіанти ідей на дошці чи фліпчарті. Корисні питання для обговорення:
 - Які принципи гідності застосовуються для того, щоб з'явилися певні ідеї (визначення)?
 - Дослідіть декілька найбільш повних ідей (визначень) глибше, щоб усі учні/-иці мали їх однаково розуміння (повага, статус, честь).

- Чи можуть ваші дії підвищити гідність інших? Покажіть чітко, як ваша власна гідність взаємно захищає гідність інших.

15 хвилин

- **3 числа пропонувані інструментів партнерського компоненту «Гідність у дії!»** можна обрати один на власний розсуд, або ж застосувати кілька чи навіть усі, відповідно додаючи в програмі час на них (можна також різні компоненти використати для різних класів / груп). Необхідні для реалізації компоненту завдання для учасниць і учасників подано у [Путівнику Всесвітнім Днем Гідності 2018](#) – це відповідні Зупинки, що мають наскрізну нумерацію. Залежно від того, які компоненти будуть обрані, можна вилучити решту з Путівника перед друком на всіх учасниць/-ків.

Докладні рекомендації щодо використання пропонувані партнерських компонентів надано під час вебінару, який можна переглянути у записі <http://bit.ly/recwebinargdignityukraine2018>. Нижче наведено перелік пропонувані до використання компонентів із зазначенням відповідних зупинок та слайдів презентації на вебінарі <http://bit.ly/pptgdignityukraine2018>.

1. **Антикорупційний урок від ПРООН** в Україні, який допоможе зрозуміти, чому корупція – це негідні вчинки та як можна їй протидіяти: зупинки 8, 9, 10; слайди презентації 15, 16.
2. **Марафон написання листів від Amnesty International Україна** на підтримку громадських активісток і активістів з Венесуели, Киргизстану, окупованого Криму, Кенії: зупинка 11, слайди презентації 17, 18.
3. **Анонси книжок і прочитання історій про видатних українок від Представництва в Україні Фонду імені Гайнріха Бьолля** для посилення ролі жінок в суспільстві: зупинка 12; слайди презентації 19, 20.
4. Набір інструментів від **USC Shoah і Zachor Foundation**, який навчить використовувати **свідчення усної історії** у висвітленні тем Голокосту й Голодомору: зупинка 13; слайди презентації 21, 22.
5. Відео для дітей та рекомендації для батьків від **Офісу Уповноваженого Президента України з прав дитини**, що допоможуть **захистити молодь від небезпеки в інтернеті**: зупинки 6, 7, 14; слайди презентації 14, 23, 24.

30 хвилин (один з компонентів)

- Попросіть учнів/-иць розповісти історії про гідність із власного досвіду й навести приклади подій, де хтось комусь допомагає, і гідність людей зміцнилася. Історія про гідність може бути «великою» (мій батько врятував усе село від повені) або «маленькою» (я допоміг/допомогла старшій жінці занести її валізу в автобус). Заохочуйте «маленькі» історії. Поясніть, що «маленькі» історії так само важливі як і великі, тому що

у світі немає незначних речей. Так ми рухаємо світ уперед. Дайте учням і ученицям обговорити це 10 хвилин спочатку в групах по 4-6 осіб перед тим, як дозволити комусь, хто хоче, представити свою історію всьому класу. Зверніть увагу на такі побажання:

- Переконайтеся, що Ви, учитель/-ка (куратор/-ка) ходите по класу і слухаєте історії, що розказуються. Толерантна атмосфера важлива. Потрібна мужність, щоб говорити про власний досвід, і важливо надавати дітям підтримку й підбадьорення.
- Запишіть історії, які Ви вважаєте доцільними, щоб розказати на заключній загальній зустрічі.
- Пам'ятайте, що історія про гідність – це позитивна історія про людей, які зміцнили свою гідність.
- Історії мають давати позитивні приклади, які ми можемо наслідувати.
- Історії про серйозне порушення закону, про фізичне чи сексуальне насилля не слід розглядати, особливо на загальних зустрічах.
- Пам'ятайте також про захист третіх осіб (людей, про яких ідеться в історії).
- Запитайте учнів і учениць, хто з них хоче розповісти свої історії для решти класу. Спробуйте впевнитися, що маєте достатньо часу для цього.

20 хвилин

- Попросіть дітей записати їхні історії, а також те, що вони збираються зробити протягом наступного року, щоб зміцнити ще чийсь гідність (хтось надав комусь допомогу). Потім скласти листи і написати на них свої імена та прізвища. Скажіть учителю чи вчительці про ідею тримати ці листи в коробці й вивісити її знову через рік. Листи, написані учнями й ученицями самим собі, мають бути прочитаними рік потому. Згодом ті, хто схочуть поділитися своїми думками, які вони відстоюють, і що планують зробити протягом року для підвищення гідності інших, можуть про це розповісти.

- У той час як діти пишуть листи, запитайте їх, яка з розказаних історій буде доречною для заключної загальної зустрічі. Обговоріть спочатку це з учителем/-кою. Попросіть учнів/-иць безпосередньо поділитися їхніми історіями з іншими на загальних зустрічах. Це можна зробити в три способи: 1) дитина розповідає історію сама; 2) куратор/-ка розповідає історію з учнем/-ицею, який/-а стоїть поруч; 3) куратор/-ка розповідає історію, але учень/-иця залишається анонімом. Спробуйте відібрати 2-3 історії з кожного класу (більше чи менше залежить від того, скільки класів беруть участь у заході). У цілому приблизно 20 історій про гідність свідчать про хорошу роботу.

15 хвилин

NB: Пам'ятайте про 10 хвилин, що потрібні, щоб перейти з класу до залу загальної зустрічі!

Історії про гідність на загальній зустрічі – 30 хвилин

Підготовка:

- Перевірити роботу технічного обладнання й переконатися, що воно знаходиться в робочому стані.
- Учні й учениці, кого попросили розповісти їхні історії про гідність, повинні бути готовими, вишикуваними перед сценою.
- Куратори/-ки від класів стоять на лінії учнів/-иць, готові допомогти їм, якщо ті нервуватимуться.
- Якщо інші діти раптом захочуть розповісти свої історії, важливо, щоб куратор/-ка чи вчитель/-ка з відповідного класу перевірів/-ла історію, яку він/вона хоче розповісти й потім запросити учня/-ицю вийти вперед чи пояснити, чому це зараз робити не варто.

Діяльність:

- Старший/-а куратор/-ка, хто представляв/-ла першу загальну зустріч, стоїть на сцені й пояснює, що відбувається: ми збираємося послухати різні історії, деякі дуже особисті, інші більш загального плану, деякі з місцевого співтовариства, інші з країн, що далеко звідси. При цьому:
 - Виділіть кожного/кожну, кому знадобилося багато мужності, щоб вийти на сцену.
 - Попросіть аудиторію аплодувати кожній історії.
 - Попросіть учнів/-иць по одному підходити до мікрофона.
 - Історія має бути окремою і не потребує коментарів. Кожному учню і кожній учениці тисне руку старший/-а куратор/-ка, і діти йдуть зі сцени. Важливо, щоб це робилося швидко й ефективно, оскільки не повинно бути перерв між історіями.
 - Якщо в когось із учнів/-иць з'явиться ментальний блок, візьміть мікрофон і скажіть, що скільки йому/їй знадобилося мужності, щоб вийти на сцену і стояти перед усіма іншими, попросіть оплесками підтримати його/її й запитайте учня/-ицю, чи готовий/-а він/вона розповідати зараз.
 - Якщо якісь історії занадто особисті або занадто довгі, спробуйте знайти сприятливий момент, перервіть учня/-ицю ввічливо, попросивши зал аплодувати, тепло подякуйте за історію.
 - Старший куратор/-ка закриває сесію.

27 хвилин

- Шкільний/-а координатор/-ка підсумовує день і дякує всім присутнім за дискусію.

3 хвилини

Додаток 1. Практичні механізми

Практичні завдання і підготовка

Школа заздалегідь має організувати все необхідне для проведення заходу. Це означає, що в класних кімнатах наявні:

- дошка або флірчарт;
- ручки, папір і коробка для написаних дітьми листів;
- програма сесії для класу/групи, плакат з п'ятьма Принципами Гідності, путівники-робочі зошити для учнівства;
- столи в класній кімнаті бажано поставити таким чином, щоб учні й учениці могли працювати групами по 4-6 осіб.

Наші очікування

Чого ми очікуємо від кураторок і кураторів:

- підготуйтеся самі до Всесвітнього Дня Гідності (відвідайте тренінги, робіть те, що особисто Вам необхідно для підготовки до заходу);
- підготуйте одну чи дві історії про гідність, щоб розповісти їх учням і ученицям у класі й надихнути їх на те, щоб вони поділилися своїми історіями;
- заповніть короткий звіт, який буде відправлено Вам після проведення Всесвітнього Дня Гідності.

Додаток 2. Додаткова інформація для куратора/-ки

Правила проведення сесії в класі

На початку класної сесії дітям необхідно пояснити, що потрібно для хорошої групової роботи. Таким чином, Ви створите атмосферу впевненості й прокладете шлях до активної участі й відкритості. Хорошим початком буде запитати – *що необхідно зробити, щоб цей день пройшов приємно і став хорошим досвідом?* За необхідності поставте друге запитання про те, що має знати цей клас, наприклад: *чи існують якісь особливі правила, дотримуючись яких можна створити гарну атмосферу?* Якщо в класі існують якісь установлені правила, запитайте учнів/-иць, *чи вважають вони за корисне застосувати ці правила для проведення класної сесії. Чи існують конкретні правила, особливо важливі для цього заходу?*

Залучайте кожного/-у до участі в проекті

Учні й учениці частіше за все охоче беруть участь у проекті Дня Гідності, і деякі історії, якими вони діляться, бувають дуже зворушливими. Однак можливо ви помітите, що є окремі учні/-иці, які менш зосереджені, відволікаються, таких учнів/-иць складніше залучити до участі в проекті. Ваша задача куратора/-ки полягає в тому, щоб упевнитися в існуванні простору для всіх, незважаючи на початковий настрій, і надавати допомогу учнівству в тому, щоб вони були відповідальні за свою участь у проекті.

Слід зазначити, що роль куратора/-ки на добровільних засадах полягає в тому, щоб спонукати решту групи замислитися про гідність. Нижче наведемо декілька гарних запитань, що дають ґрунт для роздумів і обговорень у колі учасників і учасниць:

- Якщо учень/-иця згадує про повагу, то конкретизуйте, запитайте – *що означає для Вас поняття поваги?* Наведіть приклади.
- Залучайте до обговорення інших – *що думають інші про це?*
- Запитайте, хто ще в групі дотримується цієї ж думки – *хто ще думає так само? Хто погоджується з цією думкою?*
- Зробіть обговорення більш детальним – *чи може хто-небудь уявити ситуацію, яка не співвідноситься з поняттям гідності?*
- Поставте запитання, що стосується цієї ситуації – *як це виявляється у вашій групі?*

«А якщо?»

Іноді можуть виникати ситуації, що заважають робочому процесу або створюють негативний настрій у класі. Це може бути гамір чи інші порушення порядку, небажані реакції на програму, пасивне чи вороже ставлення до будь-кого.

Ситуації відрізняються одна від одної, через це важко надати стандартні рішення того, що слід говорити чи робити, якщо ви зіткнулися з подібними проблемами. Зокрема кожен куратор і кураторка має свої індивідуальні особливості й виражає їх по-різному, таким чином, слід упоратися із ситуацією, застосовуючи найбільш прийнятні методи. Ми можемо Вам дати лише напрямок, у якому потрібно рухатися, а також декілька загальних рекомендацій для виконання функцій куратора/-ки:

- День Гідності цілком присвячений гідності. Підхід, який Ви використовуєте для спілкування з учнями й ученицями, має виховувати у Вас і в них почуття гідності. У молоді концепція гідності частіше за все асоціюється з поняттями поваги, правами людини, готовністю прийти на допомогу, почуттям власної гідності й почуттям захищеності. Постарайтеся, щоб вони продемонстрували це на практиці, незважаючи на те, як проходить класна сесія: гладко чи ви зіткнулися з протидією.
- Не приймайте виклик, поки це можливо. Якщо протидія «нешкідлива», будьте поблажливі до учня/-иці. Проігноруйте перші прояви спротиву. Якщо це повториться, відреагуйте, але постарайтеся зберегти дружній і теплий тон, покажіть, що Ви хочете, щоб усі працювали в одній команді. Якщо хочете, перетворіть це на жарт, але не на сарказм.
- Гарна ідея – розглянути ситуацію й поставити собі запитання: *Звідки з'являється протидія? Це справді відбувається чи я просто чіпляюся до слів? Запитайте, що відбувається, й уточніть, чи правильно Ви все почули?*
- Якщо Ви змушені встановлювати межі, упевніться в тому, чи чітко розумієте, у чому проблема. Наприклад, сказати *«Мені б хотілося, щоб ти сидів/-ла разом із усією групою»*, краще, ніж *«Ти можеш сидіти спокійно?»*
- Будьте конкретними (*«Мені потрібно, щоб ви спокійно сиділи й слухали, поки я не закінчу пояснювати»*). Уникайте узагальнень (*«Тут занадто шумно»*).
- Будьте конкретними й увічливо формулюйте Ваше прохання (*«Чи не могли б ви...»*), а не в негативній формі (*«Припиніть, досить!»*).
- Будьте рішучими. Як представник/-иця ініціативи Всесвітнього Дня Гідності, важливо, щоб Ви були відкритими й слухняними. Ви повинні втрутитися й припинити поведінку в групі, яка, на Вашу думку, принижує будь-чию гідність.

Рекомендації, якими слід скористатися в окремих випадках:

- *Незначні порушення.* Учень/-иця ходить по класу, пустує й хихикає, пускає дурні жарти.

Рекомендації. Не надавайте цьому великого значення, але впевніться, що учень/-иця перебуває під Вашим чутливим контролем. Для продуктивної роботи необхідна позитивна атмосфера; краще проігнорувати ці порушення.

- *Порушення.* Той же учень чи учениця створює інші проблеми. Ви бачите, що він/вона заважає роботі й створює дискомфорт.

Рекомендації. Запитайте учня/-ицю, що відбувається. Якщо інші в цю мить виконують завдання в групах, підійдіть прямо до учня/-иці з цим запитанням. Не аналізуйте й не засуджуйте нікого за дії по відношенню до Вас, а прямо скажіть, що його/її дії порушують робочу атмосферу в класі. Вислухайте уважно учня/-ицю. Можливо, ситуація вирішиться сама собою. Запитайте, чим Ви можете допомогти, щоб він/вона продовжили виконувати завдання. Навіть якщо Ви витрачаєте час на виявлення причин таких порушень і їх усунення, Ви повинні бути впевнені, що робочий процес продовжується.

- *Порушення.* Група «відривається»: більшість учнів і учениць відволікається або ухиляється від виконання поставлених задач.

Рекомендації. Оголосіть перерву. Розкажіть про ситуацію, що склалася, і відреагуйте на неї. Укажіть на те, що в групі слід дотримуватися правил поведінки класної сесії, запитайте, чим Ви можете допомогти учням/-цям, щоб вони їх дотримувалися. Частіше за все, примушуючи учнівство задуматися про ситуацію, що склалася, удається вирішити проблему. Упевніться, що Ви не сперечаєтеся самі з собою. Скористайтесь рушійною силою групи; запитайте декількох учнів/-иць, що вони думають про це. Щойно Вам знову вдасться заволодіти увагою всієї групи, можете запитати їх, чому виник безлад – «Вам складно зрозуміти концепції, які ви обговорюєте, чи вам складно придумати свої історії про гідність?»

- *Порушення.* Негативне ставлення до програми. («Це дуууууже нудно!», «Я не збираюся сидіти й слухати цю дурницю!»).

Рекомендації. Знову зверніться до учня/-иці, який/-а завдає клопоту. Запитайте, що йому/їй не подобається в цій ситуації. Уважно вислухайте відповідь. Упевніться, що День Гідності дійсно проходить і йде до завершення, постарайтеся з'ясувати, як зробити так, щоб учні/-ці

брали участь у програмі й дотримувалися встановлених правил. Ви також можете сказати щось про те, як діють його/її коментарі на іншу частину групи та попросити його/її тримати свою думку при собі. Скажіть дитині, що було б дуже цінним отримати від нього/неї побажання по закінченні заходу, щоб використати їх для розробки курсу наступного Дня Гідності.

- *Порушення.* Усі мовчать, коли Ви ставите питання; групи не активні.

Рекомендації. Мовчання може означати багато чого. Можливо, учасникам/-цям потрібен якийсь час, щоб подумати. Скажіть їм, що все добре, що вони мають трохи часу для того, щоб сформулювати відповідь. Якщо мовчання триває занадто довго, запитайте, чи всі зрозуміли поставлене питання. Спробуйте його сформулювати по-іншому або наведіть приклади. Якщо Ви підозрюєте, що учні/-иці почуваються некомфортно, виступаючи перед усім класом, поділіть їх на групи. Коли це станеться, Вам буде легше зрозуміти, чого вони соромляться. Учні й учениці в окремих групах розкриються й почнуть краще працювати, у той час як інші групи будуть неактивними. Проконсультуйтеся з учителями/-ками, які добре знають клас, чи варто заново переформувати групи, чи слід окремо поговорити з деякими учнями/ученицями про те, що відбувається.

Якщо робота просувається занадто повільно, Ви можете скористатися рекомендаціями, які знайдете наприкінці цього посібника, а потім повернутися до виконання встановленої програми.

- *Приниження неприйнятне!* Куратор/-ка повинен/-на впевнитися, що всі почуваються впевнено в групах, а також встановити чіткі обмеження стосовно використання принизливих слів і дій. Неприйнятно зневажливо відгукуватися про інших учнів чи учениць, куратора чи кураторку, чи про себе. Якщо Ви помітили вияви расизму, ейджизму, сексизму³ чи іншого принизливого ставлення, Вам варто спочатку впевнитися в тому, що Вам не почулося. Потім необхідно пояснити, чому таке ставлення є образливим, і чітко сказати учнівству, що Ви не терпітимете, щоб вони зневажали одне одного в такий спосіб. Ви маєте негайно відреагувати на такі дії й так, щоб учні/-иці, на адресу яких були спрямовані образи, також бачили Вашу реакцію.

- *Учень/-ця ділиться чимось дуже особистим;* наприклад, що його/її б'ють удома. Негайно зупиніть розповідь. Скажіть, наприклад: *«Ви поділилися з нами дуже особистим, і Ваша історія потребує значно більшої уваги й часу, ніж ми можемо приділити їй зараз.*

³ Дискримінація за національністю, віком, статтю.

Ви можете почекати закінчення класної сесії й потім поговорити зі своїм вчителем чи вчителькою?»

- *«Неправильна» відповідь.* Наприклад, учень чи учениця розповідає історію про когось, кого образили, замість історії про гідність, або визначає «мужність» як філософську школу думки. Спочатку впевніться в тому, що Ви правильно зрозуміли учня/-ицю. Якщо так, то запитайте його/її, чи правильно вони зрозуміли завдання, і дайте можливість відповісти знову. Якщо й ця відповідь неправильна, скажіть учню/-иці, що Ви очікували почути іншу відповідь, і нехай хто-небудь із групи запропонує свій варіант.

Додаток 3. Історії про гідність

Історії про гідність є ключовим моментом у проведенні Дня Гідності. По-перше, вони надають обговоренню більшої реальності й конкретності на відміну від абстрактних, теоретичних дебатів. По-друге, це приклади історій, які можна наслідувати та які надихають. Історії частіше за все бувають дуже особистими, і це робить обговорення цікавим для всіх.

Історія про гідність розповідає про досвід або випадок, який показує, що у своїх діях слід керуватися почуттям власної гідності. Історіями про гідність можуть бути ті випадки, коли інші люди підвищили почуття своєї гідності або коли почуття гідності інших людей виросло завдяки Вам. Мета – показати, що принципом гідності слід керуватися кожного дня; гідність допоможе нам вплинути на власну поведінку й поведінку інших людей, на ставлення до інших людей.

Приклади історій про гідність

Нижче наведені деякі приклади історій, написані учнями для ілюстрації того, що розуміється під історією про гідність. Ви можете подивитися відео на YouTube з прикладами історій про гідність, які розповідає молодь, розміщене на сайті www.globaldignity.org. Ці історії мають надихнути Вас і учнів/-иць на написання ваших власних історій про гідність.

«Мій двоюрідний брат і хороший друг прив'язаний до інвалідного візка. [...] На жаль, у його школі немає необхідних умов для людей з обмеженими можливостями, через це він не міг підніматися в шкільну їдальню. [...] Брат був змушений обідати в класі зовсім один і не міг спілкуватися з іншими учнями, бо вони були в цей час у їдальні. Він казав, що віддає перевагу обіду в класі. [...] Брат уважав ганебним і принизливим говорити своїм друзям, що він не може піднятися в їдальню, щоб обідати разом з ними. Натомість він говорив, що йому подобається робити домашні завдання під час перерви, аби не робити їх потім.

[...] На щастя, його дружба з однокласниками не була побудована на жалості. [...] Через деякий час вони зрозуміли, що брат не обідає в їдальні тільки тому, що не може туди потрапити, а не через те, що йому подобається робити це в класі, як він стверджував. Тоді його друзі почали обідати з ним у класі. Не через те, що вони пожаліли його, а тому що вони хотіли вчинити правильно, тому що вони справді хотіли бути разом з ним, а він – з ними».

(Історію скорочено)

Дівчина, 17 років, середня школа-гімназія в Олсвікасен, Норвегія

«Декілька років тому я божеволів від горя, пригнічений невдачею в одній справі, якою я займався. Під час змагання з мотокросу в повному відчаї я заїхав у гараж. Підійшов мій батько, постукав мене по шолому й запитав: «Що сталося? Ми робимо це не для того, щоб бути кращими, це просто розвага. Іди й розважайся. Не будь таким суворим до себе». Батько ніколи й ні в чому не тиснув на мене, єдиний тиск, який я відчував, ішов від мене самого. Після цього я посів 7-е місце в чемпіонаті Норвегії у своїй віковій групі. Цей досвід допоміг мені не бути занадто суворим до себе, а дивитися на речі простіше».

Хлопець, 17 років, середня школа-гімназія в Санкт-Халварді, Норвегія

«Моя історія про гідність – це історія про мого хорошого друга. У нього є молодший брат, який хворіє. Через це він дуже нервується, особливо коли на нього чекає щось нове. Молодший брат мого друга повинен був іти до 8-го класу, і він дуже нервувався через це. Мій друг вирішив водити свого брата до школи доти, доки той не буде почуватися впевнено й зможе робити це сам. Протягом шести місяців він водив брата до школи».

Хлопець, 17 років, середня школа-гімназія в Санкт-Халварді, Норвегія

«Декілька разів я була занепокоєна тим, що боялася висловити свою думку або чинити так, як уважала за потрібне. Я думаю, що кожний і кожна іноді відчували подібне, коли хотіли висловити думку, що відрізняється від думки кращих друзів. Дехто говорить, що іноді легше промовчати, ніж висловитися, оскільки друзі мають велике значення для них, і в більшості випадків доводиться мовчати».

Я відчуваю, що чиню неправильно, обираючи мовчання чи бездіяльність. Мене мучать докори сумління. Поворотним моментом для мене стало те, що я наважилася поговорити начистоту. Хоча тоді я ризикувала дружбою, та я вважала, що захистити іншу людину важливіше. Я відчувала, що чиню правильно. Підтримка тих, хто потребують моєї допомоги, надавала мені приємних і теплих відчуттів, тому що для людей, зокрема для мене, почуття захищеності вартує багато».

Дівчина, 10 клас, школа Бйорнхолт, Норвегія

«На зборах учнівської ради ми розподілили задачі, і я взяв на себе керівництво Щорічною кампанією по залученню коштів для знедолених дітей. Я запросив інших учнів, які були зацікавлені в наданні допомоги вуличним підліткам, у комітет. Разом ми підготували програму

й організували благочинні заходи по зборі коштів для вуличних підлітків. Наш комітет тісно взаємодіяв із Червоним Хрестом, і ми вирішили, що цього року хочемо надати допомогу знедоленим дітям Санкт-Петербурга. З цією метою ми вирушили до Санкт-Петербурга. Поки ми перебували там, нам стало зрозумілим, що вуличні діти недостойні такого життя. Я відчував, що ці діти з вулиці цілком могли б опинитися на моєму місці, за винятком того, що вони ніколи б не опустилися так низько в Норвегії. Моє бажання допомогти їм стало сильнішим. Я зрозумів, що моя участь допоможе зробити життя інших кращим. Факт того, що є хтось небайдужий до їхнього життя, має величезне значення для дітей, яких ми зустріли. Цей досвід навчив мене, що так мало потрібно для того, щоб допомогти іншим, і так багато означає для них те, що я зголосився їм допомагати безкоштовно. Цей факт важливий не тільки для інших, а й для мене. Досвід участі в благочинності певною мірою змінив мене».

Хлопець, 17 років, школа Бйорнхолт, Норвегія

Додаток 4. Про гідність

Кожен і кожна із нас – і діти, і дорослі – роблять вибір, що формує наш світогляд і світ навколо нас, щоденно: на ігровому майданчику й на роботі, на рівні місцевих співтовариств і в глобальному суспільстві в цілому. Ми маємо можливість досягти більшої поваги до себе й до інших людей завдяки тому, які рішення ми приймаємо і як використовуємо наші ресурси. Керуючись у своїх діях почуттям власної гідності, ми можемо сприяти розвитку позитивних глобальних змін на різних рівнях нашого суспільства.

Концепція «гідності» базується на тому, що всі люди мають внутрішнє почуття власної гідності. Цією невід’ємною якістю володіє кожен і кожна з нас завдяки властивості людяності. Наше почуття власної гідності росте, коли ми відчуваємо повагу до наших прав і свобод, і коли ми живемо в атмосфері свободи вибору й дій, що сприяє підвищенню самоповаги, розвитку в нас цілісності особистості й людських якостей.

Підбиваючи підсумки, можна висновкувати про гідність таке:

- Гідність є невід’ємною якістю кожної людини.
- Права людини – наші права за умови, що їх належно поважають.
- Наше почуття власної гідності залежить від того, як ми ставимося одне до одного – що ми можемо зробити для підвищення почуття власної гідності й гідності інших людей.

Для Всесвітнього Дня Гідності важливим моментом є пункт 3: як почуття гідності залежить від нашого ставлення до самих себе й до інших людей, і як інші ставляться до нас.

Як куратор/-ка Ви повинні допомогти учнівству сформуванню власну думку про концепцію гідності. Дуже важливо пояснити учням і ученицям, що їхня задача полягає в тому, щоб зрозуміти сутність концепції, а не стандартно відповісти на запитання. Аналіз Усесвітніх Днів Гідності проведених у 2010 і 2011 роках засвідчив, що в молоді гідність насамперед асоціюється з повагою, із правами людини, із готовністю прийти на допомогу, почуттям власної гідності й почуттям захищеності.

Роз’яснення деяких концепцій разом з рекомендаціями про те, як куратору/-ці можна підвести обговорення класу до потрібних визначень, можуть бути цілком корисні.

Інші концепції

Повага

Слово «повага» (respect) утворене від латинського слова *spectare*, що означає «дивитися на, спостерігати». Із префіксом “re” на початку ми отримуємо слово “*respectare*” – «дивитися знову на щось, подивитися на щось ще раз».

На сьогодні існує декілька різних значень слова *повага*, зокрема додаткових:

- Повага до всіх людей, заснована на їхніх невід’ємних людських цінностях.
- Повага внаслідок страху.
- Повага до влади.
- Самоповага.

Поняття поваги звучить на багатьох класних обговореннях, коли учням/-цям ставлять запитання, що вони розуміють під концепцією гідності. Це поняття, добре знайоме 16-річним підліткам. Та частіше за все значення, які діти дають цьому слову, відрізняються.

Нехай учні/-иці подумают про різні значення слова *повага*. Попросіть їх подумати про те, як ідея подивитися на щось по-новому пов’язана з їхнім розумінням поваги.

Права людини

Загальна декларація прав людини ООН має 30 статей і преамбулу, яка говорить: «*Беручи до уваги, що визнання гідності, притаманної всім членам людської сім’ї й рівних та невід’ємних прав їх, є основою свободи, справедливості й загального миру*».

Більшість людей погодяться з тим, що гідність і права людини нерозривно пов’язані одне з одним. Гарною ідеєю є попросити учнівство виступити з такими прикладами, щоб взаємозв’язок між цими двома поняттями став ясним та очевидним.

Чесць

Поняття «чесць» може мати безліч значень. Одне з них належить до репутації, слави, ушанування та поваги. Ризикувати чесцю заради чого-небудь або заслужити повагу в результаті якогось досягнення. Інше значення пов’язане з добропорядністю, пристойністю й гідністю. Захищати або ображати чиюсь чесць.

Згідно з визначенням відомого соціального антрополога Джуліана Пітт-Ріверса, честь – це значущість людини у своїх очах і в очах інших людей. Дж. Пітт-Ріверс виділив «складність» честі, той факт, що вона водночас може мати різне значення стосовно суспільства та індивідів.

Розглядаючи деякі з цих значень, від особистих до соціальних, Дж. Пітт-Ріверс зазначив, що честь може бути особистим уявленням про власну гідність; соціально значущою властивістю, такою як цнотливість; неперсоналізованим мірилом успіху, таким як посада або політичний прецедент; або засобом колективного визначення груп, таких як сім'я, рід, гільдія або нація. Честь може бути навіть пов'язана із сакральною або політичною владою.

Питання до аудиторії:

- У яких значеннях вживається слово честь? (відноситься до статусу, становища або, наприклад, коли хтось досягає чогось?)
- Як взаємопов'язані між собою поняття честі й гідності?
- Що є протилежним честі? (безчестя, ганьба, сором відносяться певною мірою до приниження. Приниження часто асоціюється з браком гідності).

Ця публікація впроваджується в рамках проекту «Прозорість і доброчесність публічного сектору», який виконується Програмою розвитку ООН в Україні та фінансується Міністерством закордонних справ Данії протягом 2015-2018 рр.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам та упорядникам цього видання і не обов'язково відображають погляди Міністерства закордонних справ Данії, Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй чи інших агенцій ООН.